

DEPOZITUL DE BRONZURI DE LA SÂNNICOLAU DE MUNTE (JUD. BIHOR, ROMÂNIA)

Carol Kacsó*

Cuvinte cheie: *Sânnicolau de Munte, depozit de bronzuri, pandantive semilunare, apărătoare de ac, epoca bronzului.*

Schlüsselwörter: *Sânnicolau de Munte, Depotfund, halbmondförmige Anhänger, Nadelschützer, Bronzezeit.*

Într-un repertoriu al obiectelor de bronz aflate în Muzeul din Săcueni, Z. Nánási menționează și ilustrează fotografic 13 pandantive descoperite, în 1942, în punctul *Seprőoldal (Coasta Măturii)* din raza localității Sânnicolau de Munte (ung. *Hegyköszentmiklós*), jud. Bihor, România, cu precizarea că acestea au apărut împreună cu alte obiecte de podoabă, care s-au pierdut¹. Aceleași date sunt comunicate și într-un repertoriu al monumentelor din județul Bihor², iar M. Petrescu-Dîmbovița afirmă că pandantivele s-au aflat într-un vas de lut, care s-a pierdut³. În lucrarea sa monografică despre epoca bronzului din nord-vestul Transilvaniei, T. Bader vorbește de un depozit de la Sânnicolau de Munte, găsit, în 1941, în punctul *La mătură*, compus exclusiv din cele 13 pandantive, din care publică în desen un singur exemplar⁴. Depozitul de la Sânnicolau de Munte este pe scurt discutat și în lucrarea mea despre depozitele de tip Arpășel⁵.

Z. Nánási a lucrat o perioadă destul de îndelungată la Muzeul din Săcueni și a cunoscut bine realitățile arheologice ale zonei de unde proveneau artefactele din muzeu, din acest motiv și informațiile comunicate de el în legătură cu descoperirea de la Sânnicolau de Munte sunt cele mai credibile atât în privința compoziției acestora, cât și a anului și locului său de apariție. Din păcate, nu există nici un fel de date despre obiectele de podoabă cu care au

fost asociate pandantivele, dar nici despre condițiile de descoperire ale depozitului. De asemenea, lipsește din comunicarea lui Nánási orice referire la un vas de lut în care ar fi fost depozitate piesele. Pandantivele care s-au păstrat sunt totuși suficient de interesante în contextul discuțiilor cu privire la descoperirile de bronzuri din vestul și nord-vestul Transilvaniei, din acest motiv se impune descrierea și ilustrarea lor în desen. Prin publicarea acestei contribuții într-un volum dedicat lui T. Soroceanu, omagiez activitatea unuia dintre cei mai perseverenți cercetători ai problematicii metalurgiei bronzului și a depunerilor din epoca bronzului din Bazinul carpatic.

Descrierea pieselor:

1. Pandantiv semilunar ajurat, tija perforată vertical și decorată cu nervuri pe toată lungimea sa, câte o deschidere la cele două brațe dispuse ușor asimetric, lung. 3,8 cm, nr. inv. 570 (pl. 1, 1).

2. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, cu partea de sus a tije ușor îngroșată și unul dintre brațe rupt din vechime, lung. 4 cm, nr. inv. 576 (pl. 1, 2).

3. Pandantiv de același tip cu câte două deschideri la cele două brațe, tija decorată cu nervuri numai în partea sa superioară, lung. 4,5 cm, nr. inv. 572 (pl. 1, 3).

4. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, tija ruptă la capăt și cu un defect de turnare, decorată cu nervuri numai în partea sa superioară, lung. păstrată 4 cm, nr. inv. 579 (pl. 1, 4).

5. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, tija ruptă la capăt și decorată cu nervuri numai în partea sa superioară, lipsește din vechime o porțiune dintr-unul din brațe, lung. păstrată 4 cm, nr. inv. 580 (pl. 1, 5).

6. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, tija decorată cu nervuri pe toată lungi-

* Muzeul Județean Maramureș, Strada Monetăriei, Nr. 1-3, 430406 Baia Mare, carolkacso@yahoo.de

¹ Nánási 1974, 183, fig. 6, 1.

² Ordentlich 1974, 67, nr. 356.

³ Petrescu-Dîmbovița 1977, 107, pl. 186, 11-13.

⁴ Bader 1978, 128, nr. 83, pl. 86, 4. Piesa ilustrată de autor pe pl. 86, 5 provine de la Ciocaia.

⁵ Kacsó 1995, 101, 115 sq., Lista 4, nr. 42.

mea sa, defect de turnare la unul dintre brațe, resturi de turnare păstrate în două deschizături, lung. 4,1 cm, nr. inv. 577 (pl. 1, 6).

7. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, cu defect de turnare pe tija decorată cu nervuri pe toată lungimea sa, resturi de turnare păstrate în două dintre deschizături, lung. 5,1 cm, nr. inv. 573 (pl. 1, 7).

8. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, defect de turnare pe corp, resturi de turnare păstrate în trei deschizături, lung. 5,1 cm, nr. inv. 578 (pl. 1, 8).

9. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, defecte de turnare la ambele brațe, resturi de turnare păstrate într-una dintre deschizături, lung. 5 cm, nr. inv. 571 (pl. 1, 9).

10. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, defecte de turnare pe tija și pe corp, lung. 5,1 cm, nr. inv. 575 (pl. 1, 10).

11. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, defect de turnare în partea inferioară a tijei, resturi de turnare păstrate în deschizături, lung. 5,2 cm, nr. inv. 574 (pl. 1, 11).

12. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, defect de turnare pe corp, rest de turnare păstrat într-una dintre deschizături, lung. 4,8 cm, nr. inv. 569 (pl. 1, 12).

13. Pandantiv de același tip și aceeași variantă, lung. 5,1 cm, nr. inv. 568 (pl. 1, 13).

În ceea ce privește originea pandantivelor semilunare ajurate și cu tija perforată vertical, tip căruia îi aparțin toate exemplarele de la Sânnicolau de Munte, nu au apărut date semnificative după studiul publicat de mine în 1995, astfel că și în prezent rămâne plauzibilă presupunerea că ele au fost creații ale centrului metalurgic din vestul Transilvaniei începând cu perioada Bronz târziu 2, sincronă cu perioada câmpurilor de urne (*Urnenfelderzeit*) timpurie din Europa centrală, prototipul lor fiind pandantivele în formă de potcoavă, perforate, care au ajuns în regiunea menționată în urma unor influențe Piliny⁶. În perioada Bronz târziu 3, corespunzătoare cu perioada câmpurilor de urne veche (*ältere Urnenfelderzeit*), aria de prezență a acestor pandantive s-a extins mult, ajungând până în Bavaria și Baden-Württemberg în vest⁷, Silezia în nord, nord-vest⁸ și Croația în sud⁹.

⁶ Kacsó 1995, 100.

⁷ Exemplarele de la Ganacker (Hundt 1964, pl. 47, 8) și Gammertingen (Reim 1981, fig. 5, 2; 11, 4).

⁸ Exemplarele de la Jordanow Śląski (Pfüngenreiter 1931, fig. 1, 6, 8), Kietrz (Gedl 1978, pl. 254, 7), Smokovice (Kleemann 1977, pl. 32 K) și Wrocław-Ksiezka Male (Pfüngenreiter 1931, fig. 4).

⁹ Piese de la Brodski Varoš (Vinski-Gasparini 1973, pl. 52, 48-49).

În lista de descoperiri de pandantive semilunare ajurate cu tija perforată vertical, publicată în 1995, apăreau 53 de puncte cu astfel de piese, unele cu mai multe obiective¹⁰. Această listă se completează cu alte descoperiri recente sau mai vechi, despre care am aflat ulterior: Békés, Ungaria de Est, depozit¹¹, Jedenspeigen, Austria de Jos, descoperire izolată sau depozit¹², Líbochovany, Boemia, mormânt¹³, Magyargencs, Transdanubia, descoperire izolată¹⁴, Peștera Ungurului, Transilvania de Vest, depozitul II¹⁵ și depozitul III¹⁶, Slatinice, Moravia, depozit¹⁷, Strass im Strassertal, Austria de Jos, mormânt¹⁸, Zăguzeni, Banat, depozitul I¹⁹. Totodată, au fost publicate noi date cu privire la depozitul găsit într-o groapă din cadrul așezării de la Hafnerbach, Austria de Jos²⁰, și în legătură cu mormântul de incinerare de la Gammertingen, Baden-Württemberg²¹. De asemenea, au fost puse în circulație piesele inedite, inclusiv două pandantive semilunare ajurate, din primul depozit din Peștera Ungurului, aflate într-o colecție particulară²².

În timp ce în majoritatea descoperirilor aflate la vest de Transilvania pandantivele în discuție sunt reprezentate de câte un exemplar, în cele mai multe dintre cazuri făcând parte din inventarul unor morminte, în câteva dintre descoperirile transilvănene ele apar în număr mare. Astfel, din depozitul de la Giulia²³, alături de două brăie fragmentare, dintre care unul decorat, și fragmente de *saltaleoni*, sunt păstrate 113 pandantive întregi și

¹⁰ Kacsó 1995, 115 sq., Lista 4.

¹¹ Dankó, Patay 2000, fig. 10, 14.

¹² Allerbauer, Jedlicka 2001, fig. 401. În anul 1999, pe parcela 1375 din punctul

Mitterbreite au fost descoperite mai multe piese de bronz, printre care și pandativul, precum și o fusaiolă. Nu sunt precizate contextele de care aparțin aceste piese.

¹³ Koutecký 2004, fig. 6 B.

¹⁴ Ilon 1995, pl. 9, 10.

¹⁵ Dumitrașcu 1992, pl. 1.

¹⁶ Menționat de Ghemiș 2003, notele 1, 3, 6, 67, 71. Informații suplimentare C. Ghemiș.

¹⁷ Salaș 2005, pl. 313, 51.

¹⁸ Piesă din expoziția deschisă cu prilejul Simpozionului „Die Urnenfelderkultur in Österreich – Standort und Ausblick (24.-25. April 2003)” de la Viena. Informații suplimentare Barbara Wewerka, autoarea cercetării.

¹⁹ Gumă, Popescu 1992, fig. 2, 3.

²⁰ Göller 1995, 275 sq.

²¹ Schauer 1995, 306; Kreutle 2007, 207 sq., 552, pl. 136

²² Ghemiș 2003.

²³ Roska 1942, 131 sq., nr. 226; Roska 1943.

fragmentare²⁴, în primul depozit din Peștera Ungurului²⁵, în asociere cu celt, seceri, apărătoare de braț, vârfuri de lance, brâu, brățări etc., se află 50 de pandantive, de asemenea întregi și fragmentare²⁶, în depunerea din Peștera Cioclovina cu apă²⁷ se găsesc, împreună cu falere, tutuli, pandantive conice cu deschizături triunghiulare, verigi, *saltaleoni*, mărgelile etc., 87 de pandantive, marea majoritate întregi, toate aparținând aceleiași variante.

Concentrarea cea mai accentuată de descoperiri de pandantive semilunare ajurate cu tija perforată vertical se plasează în vestul și nord-vestul Transilvaniei, în teritoriul ce aparține grupurilor înrudite și învecinate Igrîța și Cehăluț, formate pe baze Otomani. Ele apar în compoziția depozitelor de tip Arpășel, constituite cu precădere din obiecte de podoabă (Arpășel, Cubulcut, Giurtelecu Șimleului, Minișu de Sus, Oradea IV, Peștera Ungurului I, II și III, Răbăgani, Sănnicolau de Munte, „Transilvania de Vest”)²⁸ și în depunerile din peșteri (Cioclovina, Igrîța, Mișid, probabil și Vadu Crișului)²⁹. Acestea din urmă sunt mai greu de interpretat, chiar autorii care le-au publicat exprimând păreri diferite cu privire la destinația lor, depozit, morminte, ofrande în locuri de cult. În ceea ce privește descoperirile de la Cioclovina, este aproape cert că piesele au fost depuse succesiv, într-un interval de timp mai îndelungat³⁰. Ar fi posibil ca și

depozitul I din Peștera Ungurului să fi fost constituit tot din depuneri succesive³¹. Interpretarea cea mai plauzibilă a descoperirilor din peșterile zonei Crișului Repede ce aparțin Bronzului târziu este că o parte a lor reprezintă depozite votive, iar o altă parte depuneri de ofrande, unele trecute prin foc, legate, probabil, de cultul funerar³².

Pandantivele semilunare ajurate cu tija perforată vertical, ca de altfel și pandantivele conice cu deschizături triunghiulare, de asemenea la origine produse ale centrului metalurgic vest-, nord-vesttransilvănean³³, se extind cronologic în perioadele Bronz târziu 2 și 3, o excepție din acest punct de vedere reprezentând-o doar piesa fragmentară din mormântul de la Líbochovany, datată în Ha B. Ele sunt și evidente dovezi ale intenselor contacte dintre teritoriile transilvănene și Europa centrală.

Asupra acestor contacte au atras de mai multă vreme atenția, printre alții, R. Hachmann³⁴, S. Foltiny³⁵, K. Horedt³⁶ și R. Pittioni³⁷. Firește, în momentul de față datele cu privire la legăturile dintre spațiul estic al Bazinului carpatic și regiunile Europei centrale și vestice în cursul epocii bronzului sunt mult mai numeroase. Ele au fost reliefate mai nou, prin analiza unor descoperiri de topoare cu disc și vârfuri de lance, de către W. David³⁸, precum și prin studiul ansamblului de vase de metal, de către T. Soroceanu³⁹. Este de remarcat că în Europa centrală ajung nu numai piese de bronz, flrî îndoială ușor transportabile, ci și ceramică, de exemplu cana Noua cu două torți dintr-un mormânt aparținând culturii câmpurilor de urne (*Urnenfelderkultur*) de la Gusen, Austria de Sus⁴⁰ sau vasele Gáva dintr-un mormânt de la Golpa-Zschornowitz, Sachsen-Anhalt⁴¹.

Revenind la pandantivele aici discutate, în legătură cu exemplarele aflate în afara ariei lor de răspândire vest-, nord-vesttransilvănene se

²⁴ Din păcate, în nici una din lucrările sale, Roska nu precizează numărul exact al pandantivelor din depozitul de la Giula. Oricum acest număr este ceva mai mic decât numărul pozițiilor destinate acestor piese (641-769) în registrul de inventar al muzeului din Cluj, unde se păstrează depozitul. Mai multe pandantive, întregite din fragmente, au două numere de inventar, de exemplu piesele cu nr. inv. 741 și 745 sau 739 și 749. În mod cert, unele dintre piese s-au pierdut (cu prilejul examinării depozitului, în primăvara anului 1997, nu am regăsit pandantivele cu nr. inv. 643, 661-663, 681, 687, 691, 693, 712-713, 721, 743, 754, 756, 759, 767).

²⁵ Dumitrașcu, Crișan 1989; Ghemiș 2003.

²⁶ La publicarea lotului de piese din depozit păstrat la muzeul din Oradea, s-a afirmat că au fost recuperate 52 de pandantive întregi sau fragmentare, vezi Dumitrașcu, Crișan 1989, 34 sqq. Autorii n-au remarcat că există și aici, la fel ca în cazul depozitului de la Giula, piese întregibile din fragmentele prezente în depozit. Aceste fragmente au fost publicate ca piese separate, mărind, nejustificat, numărul pandantivelor.

²⁷ Comșa 1966; Emödi 1978.

²⁸ Vezi bibliografia referitoare la aceste descoperiri la Kacsó 1995.

²⁹ Emödi 1980 (Igrîța); Chidioșan, Emödi 1981 (Mișid); Kenner 1863 (Vadu Crișului).

³⁰ Kacsó 1995, 108 sq.; Kacsó 1999, 125 sq.

³¹ Kacsó 1991, 12 sq.

³² Kacsó 1999, 126.

³³ Kacsó 1995, 116, Lista 5. Descoperiri noi de astfel de piese: Békés, Ungaria de Est, depozit (Dankó, Patay 2000, fig. 10, 5), Polešovice, Moravia, depozit (Salaš 1997, pl. 23, 584-596), Sipbachzell, Austria de Sus, depozit (Höglinger 1996, pl. 24, 435).

³⁴ Hachmann 1957.

³⁵ Foltiny 1961.

³⁶ Horedt 1967.

³⁷ Pittioni 1985.

³⁸ David 2003; David 2004; David 2006.

³⁹ Soroceanu 2008.

⁴⁰ Trnka 1992, 86, fig. 38, pl. 10, 2.

⁴¹ Kossack 1996, 293, fig. 1; Schwarz 2001.

ridică problema dacă acestea sunt piese „exportate” sau imitații locale. Dacă avem în vedere faptul că o bună parte a pandantivelor din regiunea Europei centrale sunt confecționate, la fel ca și cele din Transilvania, din bronz alb și că în regiunea menționată nu apare nici o variantă sau subvariantă nouă, proveniența majorității pieselor chiar din zona lor primară de confecționare apare ca cea mai probabilă. O astfel de piesă este în mod aproape cert și pandantivul cu două tije perforate de la Hafnerbach⁴², cu analogii exacte în depozitul de la Mărtinești⁴³.

Folosirea diverselor obiecte de factură străină cu mesaj cultic semnifică, fără îndoială, acceptarea unor idei și practici religioase venite din exterior. O bună dovadă a recepționării unor influențe transilvănene este mormântul aparținând culturii câmpurilor de urne (*Urnenfelderkultur*) în cutie de piatră de la Sommerein, Burgenland, pe unul dintre pereții cutiei fiind gravat un pandantiv în formă de clepsidră⁴⁴, identic în toate amănuntele sale cu pandantivele timpurii de acest tip din vestul, nord-vestul Transilvaniei, unde sunt apariții frecvente, numărându-se printre piesele conducătoare ale depozitelor de tip Arpășel⁴⁵.

Pandantivele semilunare ajutate cu peduncul perforat vertical sunt definite uneori drept „apărătoare de ac” („*Nadelschützer*, -*schoner* sau -*halter*”), datorită faptului că în cea mai timpurie publicație în care este prezentat un astfel de pandantiv, el este descris și ilustrat ca fiind atașat unui ac de bronz⁴⁶. Au fost exprimate diferite păreri cu privire la destinația lor atât ca pandantive⁴⁷, cât și ca „apărătoare de ac”⁴⁸. Mai recent, pandantivele

de acest tip sunt considerate simboluri abstractizate de coarne⁴⁹, respectiv sunt încadrate în categoria însemnelor sacre⁵⁰, alături de altele, astfel desemnate de către H. Müller-Karpe⁵¹. Modul lor de purtare nu poate fi stabilit cu toată certitudinea. Apariția lor în mai multe descoperiri împreună cu *saltaleoni* sugerează că ele au fost purtate înșirate pe un șnur, mascat de tuburile din sârmă răsucită, fiind podoabe de gât sau/și de piept, având foarte probabil și o semnificație religioasă.

BIBLIOGRAFIE

Allerbauer, Jedlicka 2001,
S. Allerbauer, Fr. Jedlicka, KG Jedenspeigen, MG Jedenspeigen, VB Gänserndorf, *FÖ* 39 (2000[2001]), 585.

Bader 1978,
T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București (1978).

v. Brunn 1968,
W. A. v. Brunn, *Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit*, RGF 29, Berlin (1968).

Chidioșan, Emödi 1981,
N. Chidioșan, I. Emödi, O descoperire de la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului în peștera Mișidului, com. Șuncuiuș, jud. Bihor. *Thraco-Dacica* II, (1981), 161-167.

Comșa 1966,
E. Comșa, Le dépôt en bronze de Cioclovina (Carpathes Méridionales). *ActaArchCar* VIII, (1966), 169-174.

Dankó, Patay 2000,
J. K. Dankó, P. Patay, *Régészeti leletek a sárospataki református kollégium tudományos gyűjteményeiben*, Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei 2, Miskolc (2000).

David 2003,
W. David, Siebenbürgen, Maramureș und Bayern – ein Beitrag zu bronzezeitlichen Fernkontakten. (C. Kacsó), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag Baia Mare 10.-13. Oktober 2001*, *BiblMarmatia* 2 (2003), 119-149.

David 2004,
W. David, Südbayern als westliche Verbreitungsgrenze ostkarpatenländischer Nackenscheibenäxte der Mittel- und Spätbronzezeit. *Popelnicová pole a dobe hallstattská. Příspěvky z VIII. Konference České Budějovice 22.-24. 9. 2004*,

⁴² Ch. u. J. W. Neugebauer 1985/86, fig. 225.

⁴³ Petrescu-Dîmbovița 1977, pl. 163, 14-16.

⁴⁴ Kaus 1991, 27 sqq., fig. 4.

⁴⁵ Kacsó 1995, 97 sqq.

⁴⁶ Este vorba de descoperirea de la Vadu Crișului, unde au apărut, potrivit descrierii lui Kenner 1863, 420 sq., fig. 57, alături de o brățară decorată, oase și resturi arse, 12 ace, dintre care unul avea în vârf o piesă de formă semilunară. Un ac prevăzut, de asemenea, cu un pandantiv este publicat de Hampel 1886, pl. 52, 7, cu precizarea că piesa se află în colecția Graffenried. Întrucât există clare deosebiri între desenele apărute în lucrările lui Kenner și Hampel, este aproape cert că sunt ilustrate piese diferite. Fac aici necesară rectificarea afirmației publicate în lucrarea mea din 1995 (116, Lista 4, nr. 50).

⁴⁷ Pycy 1960, 175, fig. 6; v. Brunn 1968, 72, nota 5; Mozsolics 1975, 9.

⁴⁸ Paulík 1986, 111 sq. Vezi și reconstituirile propuse, fig. 9-10.

⁴⁹ Schauer 1995, 306.

⁵⁰ Kreutle 2007, 208.

⁵¹ Müller-Karpe 1980.

- Archeologické Výzkomy v jižních Čechách*, Supplementum 1, České Budějovice, (2004), 61-89.
- David 2006,
W. David, Aus der großen Ungarischen Tiefebene bis zum Fuss der Italienischen See-Alpen: reichverzierte Lanzen spitzen als Zeugen überregionaler Beziehungen altbronzezeitlicher Eliten. *Studi di protostoria in onore di Renato Peroni*, Firenze (2006), 213-231.
- Dumitrașcu 1992,
S. Dumitrașcu, Depozitul de bronzuri nr. 2 de la Șuncuiuș, județul Bihor. *Analele Universității din Oradea. Istorie-Arheologie-Filozofie* II, (1992), 3-12.
- Dumitrașcu, Crișan 1989,
S. Dumitrașcu, I. Crișan, Depozitul de bronzuri de la Șuncuiuș județul Bihor. *Crisia* 19, (1989), 17-118.
- Emödi 1978,
I. Emödi, Noi date privind depozitul de la Cioclovina. *SCIIVA* 29, (1978), 481-495.
- Emödi 1980,
I. Emödi, Necropola de la sfârșitul epocii bronzului din Peștera Igrîța. *SCIIVA* 31, (1980), 229-273.
- Foltiny 1961,
S. Foltiny, Ein neuer Beitrag zur Frage der Handelsbeziehungen zwischen Siebenbürgen, dem Ostalpengebiet und Nordostitalien während der mittleren Bronzezeit. *ArchAustriaca* 29, 1961, 76-95.
- Gedl 1978,
M. Gedl, *Bronze II-III (Mont.). Civilisation lusacienne (groupe silésien: sous-groupe de Glubczyu)*. InvArchPologne, Fasc. XLI.
- Ghemiș 2003,
C. Ghemiș, Piese inedite din primul depozit de bronzuri de la Șuncuiuș – Peștera Unguru Mare, *In memoriam Nicolae Chidioșan*, Oradea (2003), 101-113.
- Göller 1995,
B. Göller, Zwei urnenfelderzeitliche Siedlungsgruben von Hafnerbach Flur Gänsbichl, VB St. Pölten, Niederösterreich, *FÖ* 34, (1995), 273-292.
- Gumă, Popescu 1992,
M. Gumă, O. Popescu, Un nou depozit de bronzuri descoperit în zona Caransebeșului. *Thraco-Dacica* XIII, (1992), 53-58.
- Hachmann 1957
R. Hachmann, *Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mittel- und südosteuropäischen Beziehungen*, Beihefte zum Atlas der Urgeschichte 6, Hamburg (1957).
- Hampel 1886,
J. Hampel, *A bronzkor emlékei Magyarhonban I*, Budapest (1886).
- Horedt 1967,
K. Horedt, Einflüsse der Hügelgräberkultur und der Velaticer Kultur in Siebenbürgen. *Germania* 45, 1967, 42-50.
- Höglinger 1996,
P. Höglinger *Der spätbronzezeitliche Depotfund von Sipbachzell/ÖO*, Linzer Archäologische Forschungen Sonderheft XVI, Linz, (1996).
- Hundt 1964,
H.-J. Hundt, *Katalog Straubing II. Die Funde der Hügelgräberbronzezeit und der Urnenfelderzeit*, Materialhefte zur Bayerischen Vorgeschichte 19, Kallmünz/Opf., (1964).
- Ilon 1995,
G. Ilon, A Magyarország régészeti topográfiája 4. kötetének (hajdani pápai járás) kiegészítése 1970-1994. *Acta Musei Papensis* 5, (1995), 63-137.
- Kacsó 1991,
C. Kacsó, Precizări cu privire la câteva descoperiri de bronzuri din Bihor (II). *Crisia* XXI, 1991, 9-16.
- Kacsó 1995,
C. Kacsó, Der Hortfund von Arpäsel. (T. Soroceanu), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin (1995), 80-130.
- Kacsó 1999,
C. Kacsó, Descoperiri din epoca bronzului în peștera Valea Rea de la Vălenii Șomcutei. *SCIIVA* 50, (1999), 113-126.
- Kaus 1991,
M. Kaus, Das frühurnenfelderzeitliche Steinkistengrab von Sommerlein-Stockäcker, *ArchÖsterr* 2/1, (1991), 27-30.
- Kenner 1863,
F. Kenner, Beiträge zu einer Chronik der archäologischen Funde in der Österreichischen Monarchie. *Archiv österr. Geschichtsquellen* 29, (1863), 225-424.
- Kleemann 1977,
O. Kleemann, *Die mittlere Bronzezeit in Schlesien (1939)*, Bonner Hefte zur Vorgeschichte 12-13, Bonn (1977).
- Kossack 1996,
G. Kossack, Bronzezeitliche Keramik aus Zschornowitz und ihre Verwandten im Banat. (J. Chochorowski, *Probleme der Bronze- und der frühen Eisenzeit in Mitteleuropa. Festschrift für Marek Gedl zum 60. Geburtstag und zum 40. Jahrestag der wissenschaftlichen Tätigkeit an der Jagiellonem-Universität*, Kraków (1996), 293-316.
- Koutecký 2004,
D. Koutecký, Poznatky ke kultuře billendorské v severozápadních Čechách, *Popelníková pole a doba hallstattská. Příspěvky z VIII. Konference České Budějovice 22.-24. 9. 2004, Archeologické Výzkomy v jižních Čechách*, Supplementum 1, České Budějovice, (2004), 293-300.
- Kreutle 2007,
R. Kreutle, *Die Urnenfelderkultur zwischen Schwarzwald und Iller. Südliches Württemberg, Hohenzollern und südöstliches Baden*, Arbeiten zur Archäologie Süddeutschlands 19, Bücherbach (2007).

- Mozsolics 1975,
A. Mozsolics, Somogy megyei bronzleletek I. *Közlemények Somogy* 2, (1975), 5-20.
- Müller-Karpe 1980,
H. Müller-Karpe, Bronzezeitliche Heilszeichen. *Jahresbericht Inst. Vorgesch. Univ. Frankfurt a. M.* 1978-79, München, (1980), 9-28.
- Nánási 1974,
Z. Nánási, Repertoriul obiectelor de bronz din Muzeul de Istorie de la Săcueni. *Crisia* 1974, 177-184.
- Ch. u. J. W. Neugebauer 1985/86,
Ch. u. J. W. Neugebauer, Hafnerbach, *FÖ*, 24/25, (1985/86), 239-240.
- Ordentlich 1974,
I. Ordentlich, Sînicolau de Munte, com. Săcueni. *Repertoriul monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor, Oradea* (1974), 67.
- Paulík 1986,
J. Paulík, Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky (IV). *Zborník SlovnárMúz LXXX História* 26, (1986), 69-112.
- Petrescu-Dîmbovița 1977,
M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București (1977).
- Pfünzenreiter 1931,
F. Pfünzenreiter, Zwei wichtige Funde der Urnenfelderzeit. *Altshlesien* 3, (1931), 163-170.
- Pittioni 1985,
R. Pittioni, Über Handel im Neolithikum und in der Bronzezeit Europas. (K. Düvel u.a.), *Untersuchungen zu Handel und Verkehr der vor- und frühgeschichtlichen Zeit in Mittel- und Nordeuropa. Teil I. Methodische Grundlagen und Darstellungen zum Handel in vorgeschichtlicher Zeit und in der Antike*. Bericht über die Kolloquien der Kommission für die Altertumskunde Mittel- und Nordeuropas in den Jahren 1980 bis 1983, Göttingen (1985), 127-180.
- Reim 1981,
H. Reim, Ein Brandgrab der älteren Urnenfelderkultur von Gammertingen, Kreis Sigmaringen. *Fundberichte aus Baden-Württemberg* 6, (1981), 121-140.
- Roska 1942,
M. Roska, *Erdély régészeti repertóriumá Óskor I.*, Kolozsvár (1942).
- Roska 1943,
M. Roska, A kolozsgyulai (Kolozs vm.) bronzlelet, *Közlemények Kolozsvár* III. 2, (1943), 127-133.
- Salaš 1997,
M. Salaš, *Der urnenfelderzeitliche Hortfund von Polešovice und die Frage der Stellung des Depotfundhorizonts Drslavice in Mähren*, Brno (1997).
- Salaš 2005,
M. Salaš, *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzována Moravě a ve Slezsku*, Brno (2005).
- Schauer 1995,
P. Schauer, Eine späturnenfelderzeitliche Wagenbronze aus der Maas zwischen Montcy-Saint-Pierre, com. Charleville-Mézières und Charleville-Mézières, dép. Ardennes, Champagne. (A. Jockenhövel), *Festschrift für Hermann Müller-Karpe zum 70. Geburtstag*, Bonn (1995), 297-309.
- Schwarz 2001,
R. Schwarz, Von der Theiß an die Mulde. (H. Meller), *Schönheit, Macht und Tod. 120 Funde aus 120 Jahren Landesmuseum für Vorgeschichte Halle*, Halle an der Saale (2001), 78-79.
- Sorocceanu 2008,
T. Sorocceanu, *Die vorskythischen Metallgefäße im Gebiet des heutigen Rumänien*, BiblMuzBistrița Seria Historica 16, Bistrița, Cluj-Napoca (2008).
- Trnka 1942, Das urnenfelderzeitliche Gräberfeld von Gusen in Oberösterreich. *ArchAustriaca* 76, (1992), 47-112.
- Vinski-Gasparini 1973,
K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar (1973).
- Русу 1960,
М. Русу, „Докиммерийские“ детали конской сбруй из Трансильвании. *Dacia* N. S. 4, (1960), 161-180.

DER DEPOTFUND VON SÂNNICOLAU DE MUNTE (BEZ. BIHOR, RUMÄNIEN)

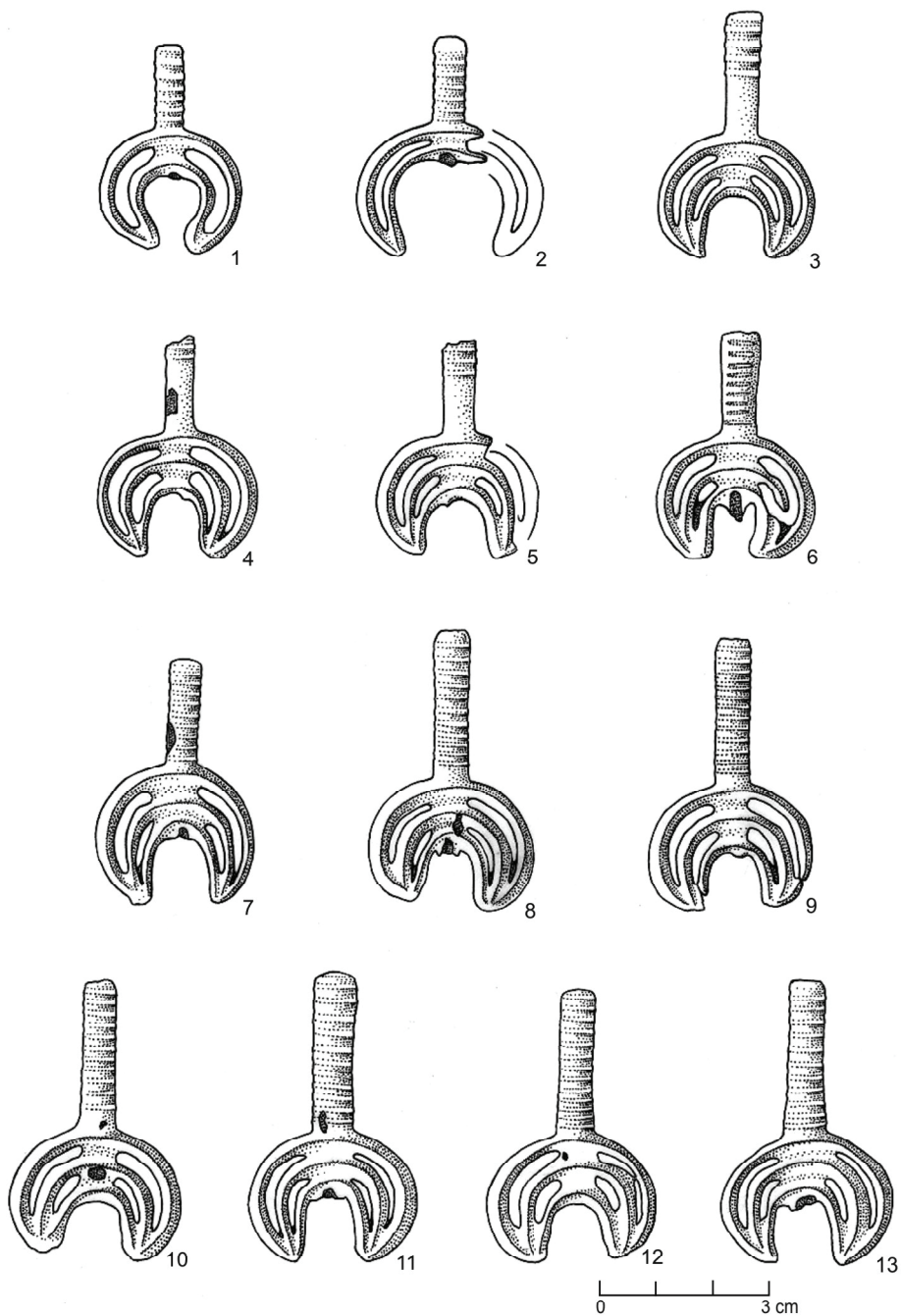
Zusammenfassung

Aus einem größeren Depotfund von Sânnicolau de Munte (ung. *Hegyközszentmiklós*), Bez. Bihor, Rumänien, der in der Flur *Seprőoldal (Coasta Măturii)* 1942 entdeckt wurde, werden 13 durchbrochene, halbmondförmige Anhänger mit vertikal durchlochtem Stiel (Abb. 1) im Museum von Săcueni aufbewahrt. Die Fundstücke wurden nur photographisch, ohne Beschreibung, von Z. Nánási vorgestellt. Leider gibt es keine Informationen über die Bronzen, die mit den Anhängern vergesellschaftet waren. Es fehlen ebenfalls Daten über die Fundumstände.

Die im Depotfund von Sânnicolau de Munte vertretenen Anhänger gehören zu den spezifischen Erzeugnissen des metallurgischen Zentrums im Westen und Nordwesten Siebenbürgens, die in den Depots vom Typ Arpășel (Arpășel, Oradea IV, Răbăgani etc.) bzw. in verschiedenen Höhlenfunden (Cioclovina, Igrîța, Mișid etc.) beginnend mit der Stufe Spätbronzezeit 2 anwesend sind. In

der nächsten chronologischen Etappe, d.h. der Stufe Spätbronzezeit 3, erweitert sich ihr Verbreitungsgebiet bis Bayern und Baden-Württemberg im Westen, bis Schlesien im Norden und Nordwesten sowie Kroatien im Süden.

Da einige Anhänger dieser Art auf Nadelspitzen aufgesteckt waren, wurden sie auch als Nadelschützer, -schoner oder -halter bezeichnet. Eine solche Verwendung scheint aber rein zufällig gewesen zu sein. Sie hatten sehr wahrscheinlich auch eine religiöse Bedeutung und wurden als Hals –und/oder Brustschmuck getragen.

Pl. I. Depozitul de la Sânnicolau de Munte.
Taf. I. Der Depotfund von Sânnicolau de Munte.